

Var är barnen?

Bris kommunundersökning 2022

BRIS

SAMMANFATTNING

Nu, snart tre år efter att barnkonventionen varit svensk lag, har Bris följt upp och återigen undersökt kommunernas arbete med att leva upp till barnets rättigheter. Den här rapporten handlar om kommunernas implementering av barnkonventionen, praktiska tillämpning och efterlevnad av barnrätten i de egna verksamheterna.

Det finns flera utmaningar som behöver tacklas på ett mer strukturerat sätt för att barnkonventionen ska få genomslag. Det handlar framför allt om att barnrätten inte enbart ska vara knuten till vissa verksamhetsområden, utan genomsyra alla verksamheter. Det finns också stora utmaningar kopplade till arbetssätt, metoder och det systematiska barnrättsarbetet.

Få kommuner synar budgeten utifrån hur den påverkar barn

Endast drygt en av tio kommuner gör en barnkonsekvensanalys av budgeten, trots att budgeten är kommunernas viktigaste verktyg för styrning av verksamheten. Att göra en barnkonsekvensanalys ur ett barnrättsperspektiv är ett verktyg som kan synliggöra hur barns rättigheter påverkas av olika beslut. Genom att i högre utsträckning göra den sortens analyser av budgeten kan beslutsfattare arbeta systematiskt och försäkra sig om att ett barnrättsperspektiv finns med i budgetbesluten, samt se vilka åtgärder som behöver sättas in för att säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses.

Det systematiska arbetet med barns delaktighet brister

Varje barn har rätt till delaktighet och inflytande i processer och beslut som påverkar dem. Ändå uppger anmärkningsvärt få kommuner (44 procent) att de har ett strukturerat arbetssätt eller metoder för att just göra barn delaktiga. Än färre har det för de allra yngsta barnen.

Det finns många olika sätt att inhämta ett barns åsikter – och det viktiga är att barnet får möjlighet att uttrycka sin åsikt och få den beaktad. Att så få kommuner har ett strukturerat arbetssätt för detta är dock oroande. Hur säkerställer kommuner att barn faktiskt får komma till tals och får alla barn samma möjlighet till det oavsett var de bor?

Barnrättsperspektiv behöver integreras i alla kommunala verksamheter

Undersökningen visar att det inte är självklart att barnkonventionen tillämpas i alla de verksamheter som kommunen ansvarar för. De verksamheter som oftast integrerar ett barnrättsperspektiv är främst de som vid första anblick rör barn, såsom förskola och barnomsorg, grundskola och fritidshem samt socialtjänst. Väldigt få kommuner uppger att perspektivet

finns med i andra verksamheter såsom miljö- och hälsoskydd eller krisberedskap.

Detta behöver förändras för att säkerställa att barnets rättigheter faktiskt tillgodoses i kommunens alla olika verksamheter. Avsaknad av ett barnrättsperspektiv innebär att man riskerar att missa hur barnets rättigheter påverkas av olika beslut. Barn och barnets rättigheter finns överallt inom kommunens verksamheter och ett barnrättsperspektiv bör därmed genomsyra samtliga områden.

Mer fokus krävs på bättre rutiner, arbetssätt och praxis

Kommunerna uppger tre stora utmaningar i arbetet med implementeringen av barnkonventionen. Det handlar först och främst om rutiner, arbetssätt och praxis som åtta av tio kommuner ser som en av de största utmaningarna. Därefter anger hälften att personalens kompetens respektive tillräckliga resurser, hör till de största utmaningarna. Samtidigt svarar fyra av tio kommuner att det som fungerar bäst hos dem är just är personalens kompetens. Det stärker bilden av att de områden som kommuner främst behöver förbättra är rutiner och arbetssätt, att fortsätta säkerställa personalens kompetens samt säkerställa att barnrättsarbetet har tillräckliga resurser.

Att metodiskt och målinriktat arbeta med utmaningarna skulle kunna ha stor betydelse för att minska skillnader mellan kommuners barnrättsarbete. Det är i sig viktigt ur en barnrättsynpunkt, då barns rättigheter är desamma oavsett var i landet de bor.

Bris rekommendationer till kommuner:

- Gör barnkonsekvensanalyser av kommunbudgeten
- Se över det systematiska delaktighetsarbetet – barns delaktighet och inflytande kräver att vuxna skapar förutsättningar för det
- Anlägg ett barnrättsperspektiv inom samtliga kommunala verksamheter för att synliggöra barn och när deras rättigheter påverkas av olika beslut

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	2
Innehåll.....	3
Introduktion.....	4
Kommunundersökningens resultat 2022.....	5
Få kommuner synar budgeten utifrån hur den påverkar barn.....	5
Det systematiska arbetet med barns delaktighet brister.....	6
Barnrättsperspektiv behöver integreras i alla kommunala verksamheter.....	7
Mer fokus krävs på bättre rutiner, arbetssätt och praxis.....	8
Bilaga. Regionala resultat.....	10
Barnkonsekvensanalyser inför budgetbeslut.....	11
Barns delaktighet i beslut som rör dem.....	12
Barnrättsperspektiv inom två olika verksamhetsområden.....	13
Största utmaningen för efterlevnad av barnkonventionen.....	15

INTRODUKTION

Det som sker i landets kommuner har stor inverkan på de flesta barns liv – vare sig det gäller bostads- och stadsplanering, skolans utformning, hur socialtjänsten fungerar eller hur tillgången till demokrati- och medborgarservice ser ut. Det är framför allt i kommunala verksamheter som barn möter det offentliga i vardagen. Därmed är kommunerna nyckelspelare i förverkligandet av barnets rättigheter. Kommuner behöver kontinuerligt arbeta med att säkerställa att barn får tillgång till sina rättigheter och att de i de egna verksamheterna lever upp till barnkonventionen.

Inför att barnkonventionen skulle bli svensk lag 2020 gjorde Bris den första i raden av flera undersökningar av hur kommuner i Sverige arbetar med implementeringen av barnkonventionen, vad som upplevs fungera bra och vad som identifieras som utmaningar

i arbetet med att leva upp till barnets rättigheter. Aktuella frågor då handlade om ifall kommuner hade en strategi för arbetet, hur förberedda kommunerna kände sig inför den nya lagen, hur prioriterat arbetet var i högsta politiska instans och om det fanns någon särskild barnrättsstrategi eller arbetsgrupp som ansvarade för barnrättsimplementeringen.

Nu har barnkonventionen varit lag i snart tre år och i årets nationella kommunundersökning har Bris lagt större tonvikt vid den praktiska tillämpningen och efterlevnaden av barnets rättigheter. Vi har undersökt hur kommunerna arbetar med barnrätten genom att synliggöra i vilka processer, med vilka metoder och inom vilka verksamhetsområden kommuner anlägger ett barnrättsperspektiv. Kommunerna har i år även fått identifiera utmaningar framåt, och vad man ser som framgångsfaktorer hittills i arbetet.

FAKTA: Bris kommunundersökning

Bris har under perioden 14 september till 14 oktober 2022 vänt sig till alla Sveriges 290 kommuner för att undersöka implementeringen och efterlevnaden av barnkonventionen. Kommunerna har alltså själv skattat sitt arbete genom de frågor som ställts via en digital enkät.

Sammanlagt har 176 kommuner (61 procent) som är spridda över hela landet deltagit i undersökningen (se vidare i bilagan sist i rapporten). Bris kan därmed presentera en god bild av kommunsveriges arbete med barnkonventionen hösten 2022.

KOMMUNUNDERSÖKNINGENS RESULTAT 2022

Få kommuner synar budgeten utifrån hur den påverkar barn

Ett av de viktigaste verktygen i kommuners verksamhet är kommunens budget. Att redan före beslut om budget göra en analys av denna utifrån ett barnrättsperspektiv kan göra att kommuner identifierar viktiga insikter kring hur resursfördelningen kan komma att påverka barn och barnets rättigheter. Men det är få kommuner som gör en barnkonsekvensanalys av kommunens budget. Det är närmare tre fjärdedelar av kommunerna som inte gör det och bara drygt en av tio som gör en analys. Resterande 15 procent vet inte om det görs en barnkonsekvensanalys av budgeten eller inte.

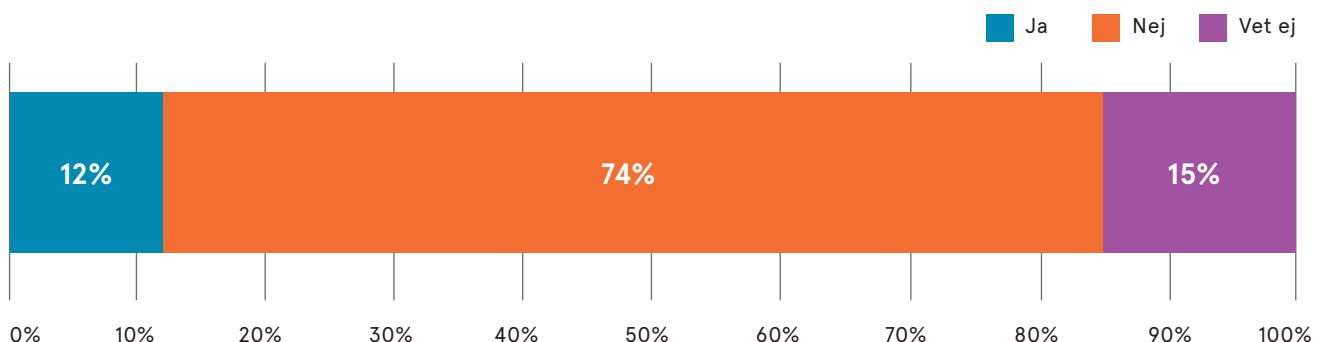
Det finns vissa skillnader mellan olika län. Kommunerna i Stockholms/Gotland län uppger att de gör

barnkonsekvensanalyser i högst grad (35 procent) medan Hallands län helt saknar kommuner som gör barnkonsekvensanalyser av budgeten. Se vidare i bilagan sist i rapporten om de regionala skillnaderna.

Att göra en barnkonsekvensanalys är ett verktyg som kan ge kunskap om hur barn och barnets rättigheter kan komma att påverkas av olika beslut. Genom att göra den sortens analyser av budgeten utifrån ett barnrättsperspektiv kan beslutsfattare arbeta systematiskt och försäkra sig om att ett barnrättsperspektiv finns med i budgetbesluten, samt se vilka åtgärder som behöver sättas in för att säkerställa att barns rättigheter tillgodoses inom kommunen.

Bris rekommenderar därför att varje kommun börjar göra barnkonsekvensanalyser ur ett barnrättsperspektiv av kommunens budget.

Diagram 1. I vilken mån kommuner gör barnkonsekvensanalyser av kommunens budget.

NOT: En barnkonsekvensanalys handlar om att säkerställa att barns rättigheter tas i beaktande inför budgetbeslut. Konsekvensanalysen kan liknas vid till exempel en jämställdhetsanalys med den skillnaden att den fokuserar på barn upp till 18 år.

Källa: Bris kommunundersökning hösten 2022.

Det systematiska arbetet med barns delaktighet brister

Varje barn har rätt att vara delaktig i beslut som rör dem. Det gäller både beslut som rör det enskilda barnet och barn som grupp och som samhällsmedborgare. Detta förutsätter att barn ges information och att barn får komma till tals och bli lyssnade på utifrån ålder och mognad. Ändå uppger hälften av kommunerna att de saknar ett strukturerat sätt att göra barn delaktiga i beslut som rör dem. Endast drygt fyra av tio kommuner uppger att de har det och sju procent uppger att de inte vet hur det ligger till med den saken.

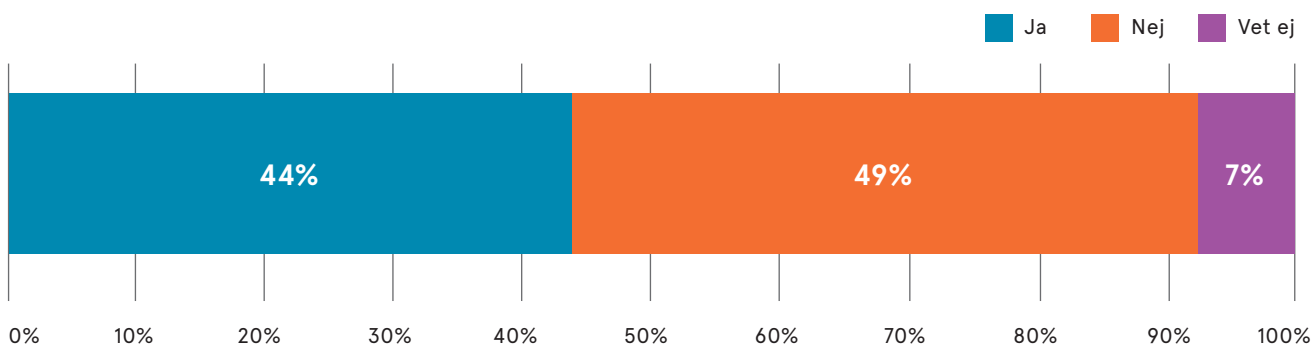
Det finns också skillnader runtom i landet. Värmlands län ligger i topp tätt följd av Västmanlands län när det gäller kommuner som svarat att de har ett strukturerat arbetssätt för att göra barn delaktiga i beslut som rör dem. I Gävleborgs län svarar majoriteten av kommunerna i stället att de inte har ett strukturerat sätt att göra barn delaktiga eller att de inte vet om det finns eller inte. Mer information om regionala skillnader finns i bilagan.

Av de kommuner som har ett strukturerat arbetssätt för att göra barn delaktiga i beslut som rör dem enligt diagram 2, har 46 procent av dessa också ett sätt att göra även barn under sex år delaktiga. Ett annat sätt att uttrycka det är att bara 20 procent av alla kommuner som deltagit i undersökningen som har en metod eller modell för att göra de allra yngsta barnen (upp till 6 år) delaktiga i beslut som rör dem.

Det finns många olika sätt att inhämta ett barns åsikter – det viktiga är att barnet får möjlighet att uttrycka sin åsikt och få den beaktad. Samtidigt är det oroande att så få kommuner uppger att de har ett strukturerat arbetssätt eller metoder för att jobba med barns delaktighet. Det innebär att det blir svårt för kommunerna att säkerställa att barn faktiskt får komma till tals och frågan är om alla barn får samma möjlighet till det.

Bris rekommenderar att kommuner ser över det systematiska delaktighetsarbetet. Barns delaktighet och inflytande kräver att vuxna skapar förutsättningar för det.

Diagram 2. I vilken mån kommuner har ett strukturerat arbetssätt för att göra barn delaktiga i beslut som rör dem.

NOT: Ett strukturerat arbetssätt kan till exempel vara en särskild modell eller metod för samtal med barn som gör att barnets rätt till information, att komma till tals och bli lyssnad på samt få inflytande utifrån ålder och mognad tillgodoses.

Källa: Bris kommunundersökning hösten 2022.

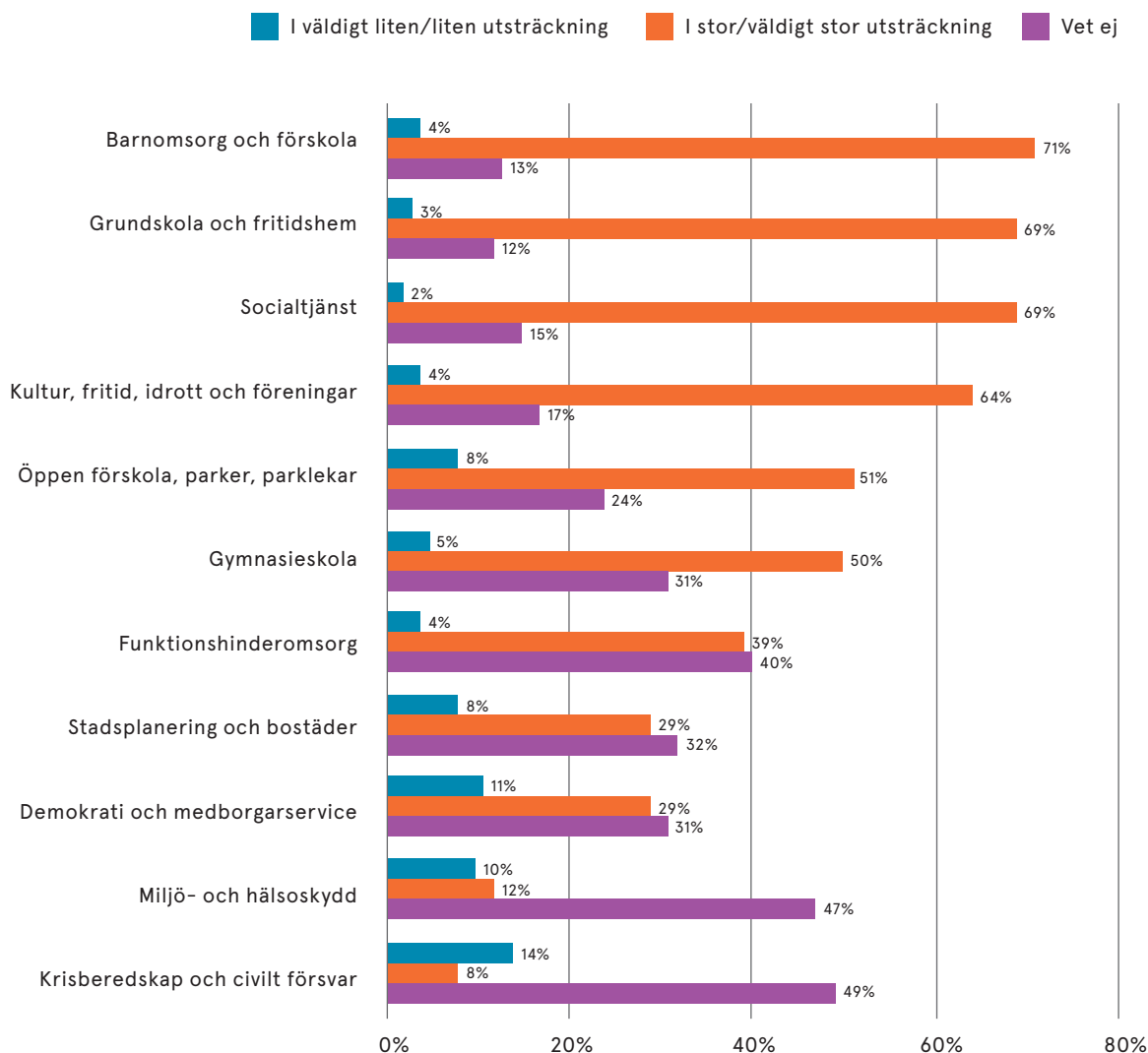
Barnrättsperspektiv behöver integreras i alla kommunala verksamheter

Barn finns överallt och barnets rättigheter är grundläggande för kommunernas arbete. Barnrättsperspektivet bör därmed genomsyra kommunernas samtliga verksamhetsområden. En konsekvens av att det inte är så, är att man riskerar att förbise hur barn påverkas av olika beslut eller skeenden. Ett exempel i närtid på vad avsaknaden av ett barnperspektiv kan resultera i är att samhällsinformation riktad direkt till barn dröjde länge när covid-19-pandemin slog till 2020 trots att barn i minst lika stor utsträckning som vuxna påverkades av pandemin.

Kommunundersökningen visar att det inte är självklart att barnkonventionen tillämpas i alla de verksamheter

som kommunen ansvarar för. Kommunerna bedömer att det ofta finns barnrättsperspektiv inom verksamheterna barnomsorg och förskola, grundskola och fritidshem, socialtjänst och kultur, fritid, idrott och föreningar. Det är väldigt få kommuner som ser barnrättsperspektivet som en självklar del inom verksamheter som inte bedöms ha barn som främsta målgrupp. När barnrättsperspektivet blir mer frånvarande blir det i stället vanligare att kommunerna svarar att de inte vet om det perspektivet finns med i planerings-, genomförande- och uppföljningsarbetet. Det gäller framför allt i verksamheterna miljö- och hälsoskydd och krisberedskap och civilt försvar, men även funktionshinderomsorg, stadsplanering och bostäder samt demokrati- och medborgarservice.

Diagram 3. Barnrättsperspektivets genomslag i planering, genomförande och uppföljning av olika kommunala verksamheter.

NOT: Med barnrättsperspektiv menas att arbetssätt och metoder utgår från rättigheterna i barnkonventionen.
Källa: Bris kommunundersökning hösten 2022.

I bilagan finns två exempel på hur de regionala skillnaderna kan se ut. Exempelen gäller hur det ser ut i länen för toppen och botten i diagram 3, det vill säga för barnomsorg och förskola respektive krisberedskap och civilt försvar.

Några län avviker från den generella bilden att det är vanligt med barnrättsperspektiv inom barnomsorg och förskola. Det är kommunerna i Örebro följt av Västmanlands län som uppger att de oftare inte vet i hur stor utsträckning barnrättsperspektivet är ett centralt perspektiv i planering, genomförande och uppföljning av barnomsorg och förskola. Däremot menar 100 procent av kommunerna i Värmlands län att de i stor eller väldigt stor utsträckning vägleds av barnrättsperspektivet.

När det gäller krisberedskap och civilt försvar är det långt ifrån en självklarhet att barnrättsperspektivet finns med. Vid en närmare granskning är det också endast i sju län det finns kommuner som överhuvudtaget uppger att de i stor eller väldigt stor utsträckning inkluderar det perspektivet i planering, genomförande och uppföljning av denna verksamhet. Det gäller

Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Jönköpings, Västra Götalands och Värmlands län.¹

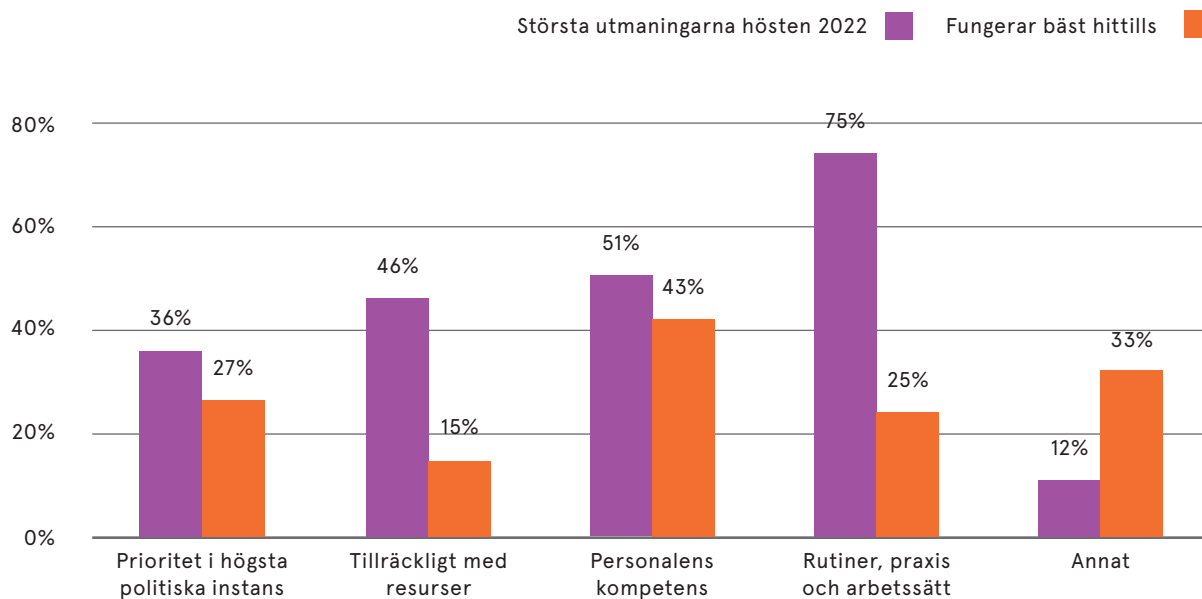
Att barnrättsperspektivet saknas inom flertalet kommunala verksamheter behöver förändras för att säkerställa att barnets rättigheter faktiskt tillgodoses. Bris rekommenderar kommuner att anlägga ett barnrättsperspektiv inom samtliga verksamhetsområden för att bättre synliggöra hur barn och barns rättigheter kan komma att påverkas av olika beslut.

Mer fokus krävs på bättre rutiner, arbetssätt och praxis

Nu när barnkonventionen har varit lag i snart tre år har Bris i kommunundersökningen vänt blicken mot vad som upplevs vara mest utmanande och vad som hittills fungerar bäst i arbetet för att leva upp till rättigheterna enligt barnkonventionen.

Som största utmaning i arbetet med implementering av barnkonventionen skattar kommunerna rutiner, praxis och arbetssätt. Det som fungerar bäst är personalens kompetens, följt av "annat" (se vidare nedan).

Diagram 4. Största utmaningarna och vad som hittills fungerar bäst i arbetet med efterlevnaden av barnkonventionen. Flervalsfråga.

Källa: Bris kommunundersökning hösten 2022.

Det finns vissa variationer mellan kommuner i olika län i vad som bedöms vara den största utmaningen. Ett exempel är Blekinge län där kommunerna svarat att det som är mest utmanande är prioritet i högsta politiska instans. I Hallands, Västerbottens,

Jämtlands och Stockholms/Gotland län är det flera utmaningar som upplevs som lika stora. Över lag visar dock diagram B4 i bilagan att rutiner, praxis och arbetssätt är det mest utmanande för att klara efterlevnaden av barnkonventionen i praktiken.

¹ Se vidare om de regionala resultaten i bilagan, sist i rapporten.

Kommuners egna ord om vad som fungerar bäst:

Kommunerna har själva fått beskriva vad svarsalternativet "annat" (diagram 4) betyder. Utifrån kommunerna egna formuleringar handlar det som fungerar bäst framför allt om att:

- Det finns barnrättsstrategier och -grupper
- Implementeringsarbetet (trots allt) pågår och att nya rutiner har kommit på plats
- Barnkonventionen ibland finns som utgångspunkt i styrdokument
- Vissa förvaltningar är pådrivande och/eller att det finns bra samarbeten mellan förvaltningar
- Verksamhetsområden som socialtjänst och skola är viktiga förebilder
- Det finns personer som brinner för barnets rättigheter och är pådrivande för att barnkonventionen har fått högre prioritet.

Utifrån det som kommuner generellt skattar som mest i utmanande i arbetet, samt vad kommuner lyfter fram som framgångsfaktorer är det tydligt att goda rutiner, metoder och arbetssätt är viktiga nycklar i barnrättsarbetet ute i landets kommuner.

Att metodiskt och målinriktat arbeta med utmaningarna skulle kunna ha stor betydelse för att minska skillnader mellan kommuners barnrättsarbete. Det är i sig viktigt ur en barnrättsynpunkt, då barns rättigheter är desamma oavsett var i landet de bor.

BILAGA. REGIONALA RESULTAT

I denna bilaga har de fyra teman som rapporten handlar om brutits ned på länsnivå. I ett fåtal län är det förhållandevis få kommuner som har svarat och de länens resultat redovisas därför inte här då resultatet riskerar bli missvisande. Det gäller Norrbottens, Västernorrlands och Östergötlands län där färre än 40 procent av kommunerna svarat. I Uppsala län har hälften av kommunerna deltagit, men inte på varje fråga. Det gör att Uppsalas svarsfrekvens också hamnar under 40 procent i de nedbrutna länsvisa svaren och därför redovisas inte heller Uppsalas svar.

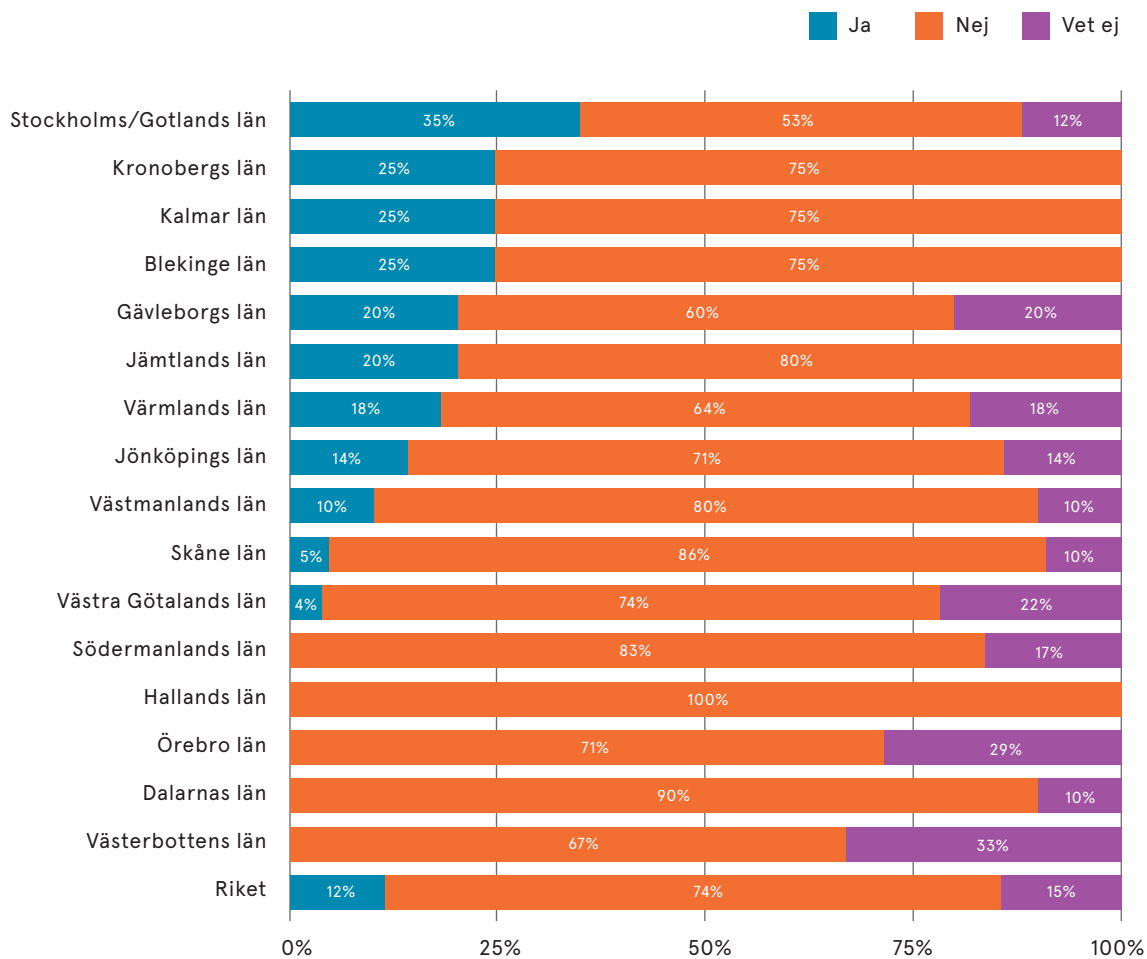
Då Gotlands län och kommun sammanfaller går det inte att garantera anonymiteten för den som svarat på enkäten om resultatet redovisas för sig. Därför redovisas Gotland tillsammans med Stockholms län i resultatredovisningen på länsnivå.

Hur antalet och andelen kommuner som deltagit i Bris kommunundersökning fördelar sig per län framgår av tabellen nedan.

	Antal kommuner som svarat	Totalt antal kommuner	Andel kommuner som svarat
Kronobergs län	8	8	100%
Västmanlands län	10	10	100%
Blekinge län	4	5	80%
Kalmar län	9	12	75%
Värmlands län	11	16	69%
Södermanlands län	6	9	67%
Hallands län	4	6	67%
Skåne län	22	33	67%
Dalarnas län	10	15	67%
Stockholms län	17	26	65%
Jämtlands län	5	8	63%
Västerbottens län	9	15	60%
Örebro län	7	12	58%
Västra Götalands län	26	49	53%
Gävleborgs län	5	10	50%
Uppsala län	4	8	50%
Jönköpings län	6	13	46%
Östergötlands län	5	13	38%
Norrbottens län	5	14	36%
Västernorrlands län	2	7	29%
Gotlands län/kommun	1	1	100%
Riket	176	290	61%

Barnkonsekvensanalyser inför budgetbeslut

Diagram B1. I vilken mån kommuner i olika län gör barnkonsekvensanalyser av kommunens budget

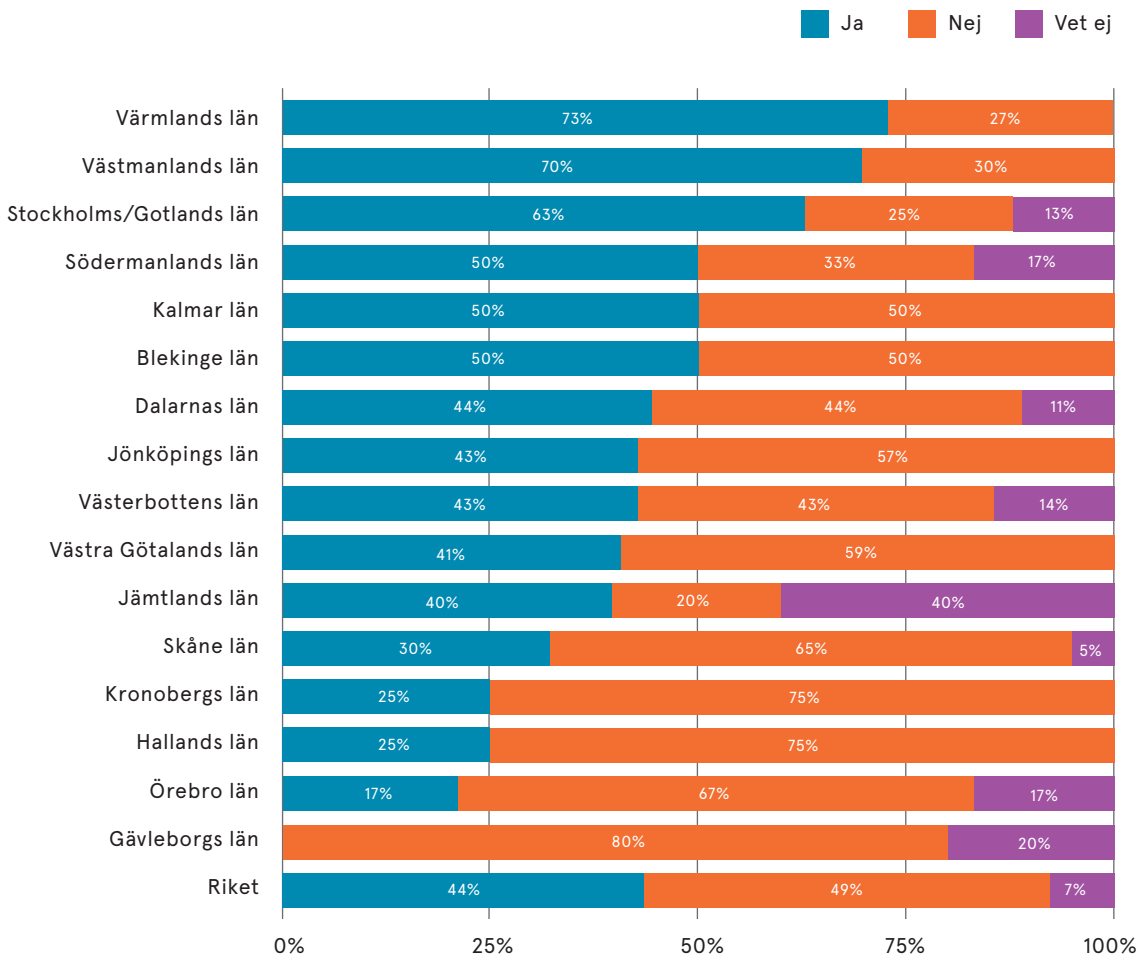

NOT I: I Norrbottens, Västernorrlands, Uppsala och Östergötlands län är det färre än 40 procent av kommunerna i länet som har svarat på enkäten. Dessa läns resultat redovisas därför inte.

Källa: Bris kommunundersökning hösten 2022.

Barns delaktighet i beslut som rör dem

Diagram B2. I vilken mån kommuner i olika län har ett strukturerat arbetssätt för att göra barn delaktiga i beslut som rör dem.

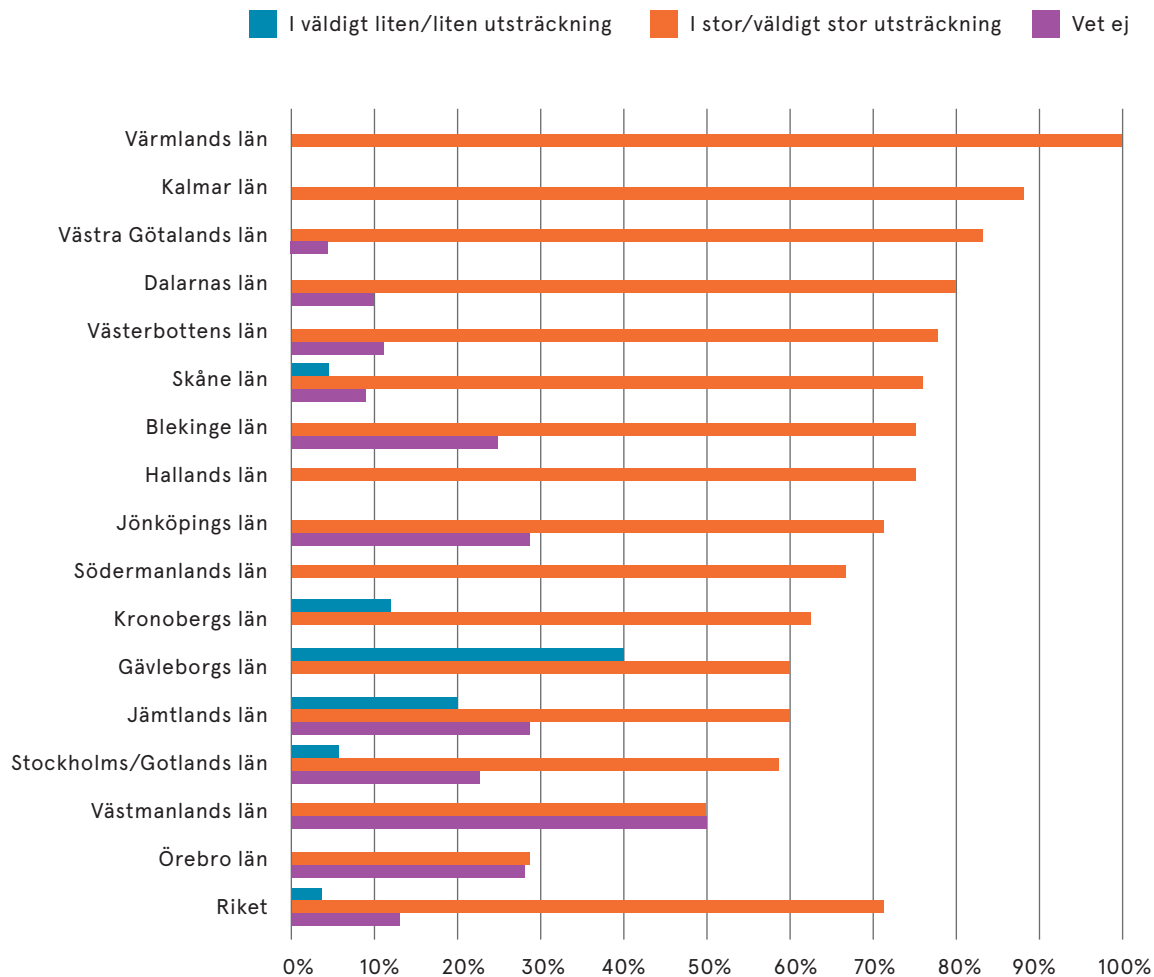

NOT I: I Norrbottens, Västernorrlands, Uppsala och Östergötlands län är det färre än 40 procent av kommunerna i länet som har svarat på enkäten. Dessa läns resultat redovisas därför inte.

Källa: Bris kommunundersökning hösten 2022.

Barnrättsperspektiv inom två olika verksamhetsområden

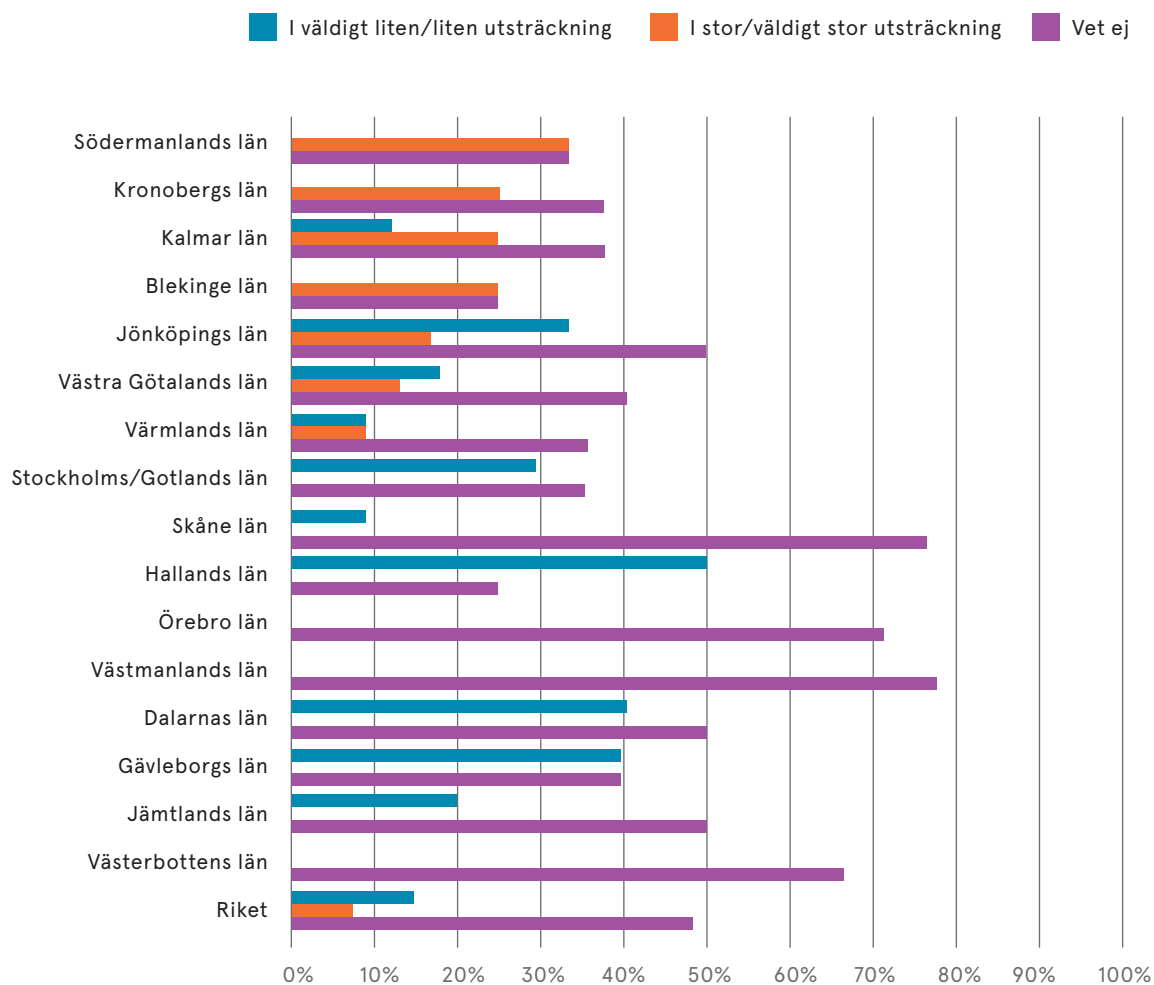
Diagram B3a. I vilken mån kommuner i olika län uppger att de har ett barnrättsperspektiv i planering, genomförande och uppföljning inom **barnomsorg och förskola**.

NOT I: I Norrbottens, Västernorrlands, Uppsala och Östergötlands län är det färre än 40 procent av kommunerna i länet som har svarat på enkäten. Dessa läns resultat redovisas därför inte.

Källa: Bris kommunundersökning hösten 2022.

Diagram B3b. I vilken mån kommuner i olika län uppger att de har ett barnrättsperspektiv i planering, genomförande och uppföljning inom **krisberedskap och civilt försvar**.

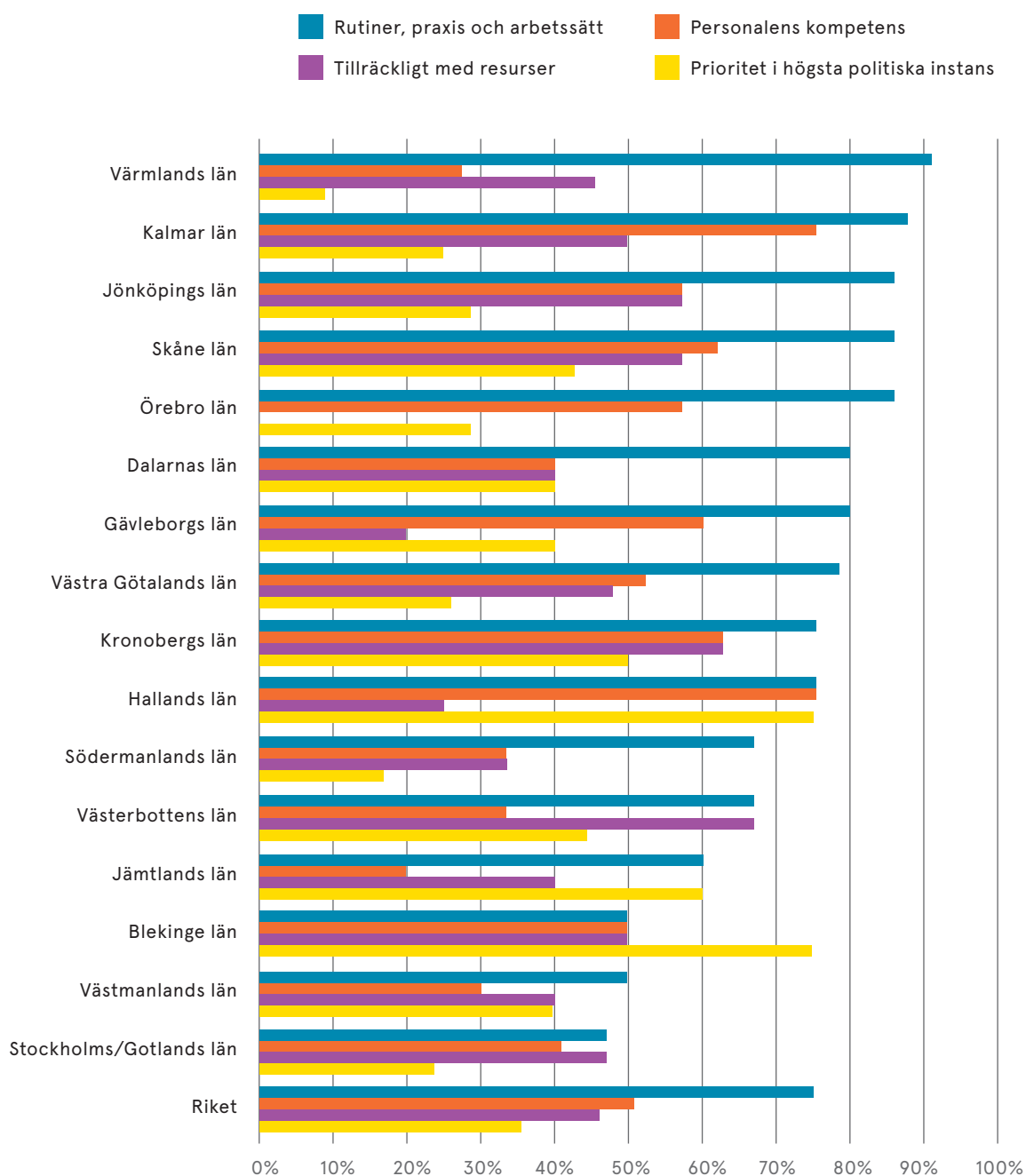

NOT I: I Norrbottens, Västernorrlands, Uppsala och Östergötlands län är det färre än 40 procent av kommunerna i länet som har svarat på enkäten. Dessa läns resultat redovisas därför inte.

Källa: Bris kommunundersökning hösten 2022.

Största utmaningen för efterlevnad av barnkonventionen

Diagram B4. Största utmaningarna i arbetet med efterlevnaden av barnkonventionen hösten 2022 (exkl. svarsalternativet annat). Flervalsfråga.

NOT I: I Norrbottens, Västernorrlands, Uppsala och Östergötlands län är det färre än 40 procent av kommunerna i länet som har svarat på enkäten. Dessa läns resultat redovisas därför inte.

Källa: Bris kommunundersökning hösten 2022.

OM BRIS

Bris, Barnens rätt i samhället, är en barnrättsorganisation som står upp för barnets rättigheter genom att stödja barn utifrån barnets behov, mobilisera samhället och påverka beslutsfattare genom att göra barns röster hörda. Bris vision är ett samhälle där barnets rättigheter tillgodoses.

Läs mer om Bris verksamhet på www.bris.se

Arenavägen 61
122 77 Johanneshov
Box 101 47, 121 28 Stockholm
Telefon: 08-598 888 00

www.bris.se
Instagram: @bris116111
Facebook: www.facebook.com/BRIS
Twitter: @BRISpress
Swish: 9015041

Barn kan kontakta Bris på
telefon, chatt och mejl.
Telefonnummer: 116 111

Chatt och mejl: www.bris.se

BRIS